บทที่ 4
ระบำ รำ ฟ้อน

ความหมายของระบำ รำ ฟ้อน

ระบำ รำ ฟ้อน คือ ศิลปะการร่ายรำอย่างหนึ่ง ที่มุ่งหมายเพียงเพื่อความสวยงามของท่าทางและความรื่นเริงบันเทิงใจ ไม่มีการดำเนินเป็นเรื่องราว กิริยาการเคลื่อนไหวเน้นให้เข้ากับจังหวะของดนตรี และจะมีเนื้อเพลงหรือไม่มีก็ได้ การแสดงอาจเกิดขึ้นได้ในทุกท้องถิ่น จัดเป็นระบำ รำ ฟ้อนพื้นบ้าน มักจะจำกัดคำเรียกกัน เช่น ภาคเหนือ เรียกว่า ฟ้อน ภาคอีสาน เรียกว่า เซิ้ง เป็นต้น

ความเป็นมาของระบำ รำ ฟ้อน

ระบำ รำ ฟ้อน มีกำเนิดมาก่อนโขน ละคร มูลเหตุมาจากวิวัฒนาการพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีการแสดงอากัปกิริยา เมื่อบังเกิดอารมณ์สะเทือนใจต่าง ๆ ขึ้น เช่น การเปล่งเสียง การแสดงท่าทาง การแสดงสีหน้า ต่อมาเมื่อมนุษย์เจริญขึ้นได้ปรับปรุงอาการต่าง ๆ ให้งดงาม โดยเลียนแบบกิริยาทั้งมนุษย์และสัตว์ และแสดงในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น งานพิธีกรรม ต่อมาได้พัฒนาท่าทางให้งดงามกลายมาเป็นศิลปะการแสดงที่เรียกว่า ฟ้อนรำ

ระบำ รำ ฟ้อนของไทยพบว่ามีหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า คนไทยมีระบำ รำ ฟ้อนมาเป็นเวลานับหลายร้อยปีแล้ว ได้แก่ ศิลาจารึกสมัยสุโขทัยที่กล่าวว่ามี "ระบำรำเต้นเล่นทุกฉัน" นอกจากนั้นเมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับวัฒนธรรมการฟ้อนรำของอินเดีย โดยเฉพาะตำรานาฏยศาสตร์ ได้กล่าวถึงท่ารำต่าง ๆ มี 108 ท่า ก็อาจกล่าวได้ว่า ระบำ รำ ฟ้อน ของไทยส่วนหนึ่งอาจจะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมการฟ้อนรำของอินเดียเข้ามาผสมผสานกับการร่ายรำที่คนไทยมีแบบแผนการร่ายรำเฉพาะของชาติไทย โดยพัฒนาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับท่วงทำนองของเพลงและดนตรีไทย จนมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ดังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน (ธิดา โมสิกรัตน์ 2533 : 92)

ประเภทของระบำ รำ ฟ้อน

ระบำ รำ ฟ้อน เป็นศิลปะการร่ายรำแบบสวยงาม ให้ความบันเทิงเริงรมย์แก่ผู้พบเห็น แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. **ระบำ**

ระบำ คือ การร่ายรำเป็นหมู่ ใช้ผู้แสดงตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เน้นการเคลื่อนไหวร่างกายให้เข้ากับจังหวะของดนตรีอย่างงดงาม อาจมีบทร้องหรือไม่มีก็ได้ แต่มีความพร้อมเพรียงในด้านกระบวนท่ารำ การเปลี่ยนท่า การแปรแถว ไม่ดำเนินเป็นเรื่องราวอย่างโขน ละครลักษณะของระบำมีหลายชนิด คือ

1. **ระบำมาตรฐาน** คือ ระบำที่ฝึกหัดกันเป็นแบบมาตรฐานดั้งเดิม ลักษณะสำคัญ คือ การแต่งกายยืนเครื่องพระนาง ตลอดจนท่ารำ เพลงร้องและดนตรีมีกำหนดไว้เป็นแบบแผนที่มีลักษณะเฉพาะตัว เช่น ระบำสี่บท ประกอบด้วยเพลงพระทอง เบ้าหลุด ปวะหลิ่ม สระบุหร่ง ต่อมาได้มีผู้ประดิษฐ์ระบำซึ่งเลียนแบบระบำสี่บทขึ้นอีกหลายชุด เช่น ระบำย่องหงัด ระบำดาวดึงส์ ระบำพรหมมาสตร์ ระบำเทพบันเทิง ระบำกฤดาภินิหาร ระบำไกรลาสสำเริง ระบำชัดชาตรี (รำชัด)

2. **ระบำเบ็ดเตล็ด** ได้แก่ ระบำที่ปรับปรุงขึ้นมาใหม่ โดยการประดิษฐ์ท่ารำขึ้นใหม่เป็นชุดๆ การแต่งกายตามรูปแบบและเนื้อหาของลักษณะการแสดงนั้นๆ ระบำเหล่านี้ มีท่าทางร่ายรำสวยงาม มีมากมายและประดิษฐ์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กันคือ เน้นความวิจิตรงดงามของเสื้อผ้าอาภรณ์ ได้แก่ ระบำชุดต่าง ๆ เช่น

2.1 ระบำชุดโบราณคดี มีวัตถุประสงค์จูงใจให้ผู้ชมสนใจโบราณคดี โดยอาศัยศิลปะโบราณวัตถุมาเป็นแบบให้การประดิษฐ์ท่ารำและการแต่งกาย ได้แก่ ระบำทวารวดี ระบำเชียงแสน ระบำศรีวิชัย ระบำลพบุรี ระบำสุโขทัย ระบำศรีชัยสิงห์

2.2 ระบำสัตว์ คือ ระบำที่เลียนแบบอิริยาบทต่างของสัตว์ เช่น ระบำไก่ ระบำปลา ระบำนกเขา ระบำเงือก ระบำกินรีร่อน ระบำมฤคระเริง ระบำบันเทิงกาสร ระบำกุญชรเกษม ระบำอิศวลีลา ระบำมยุราภิรมย์ ระบำเริงอรุณ

2.3 ระบำวีรชัย คือ ระบำที่แสดงถึงการยกทัพของกองทัพมนุษย์ ยักษ์ และสัตว์ เน้นความพร้อมเพรียงคึกคัก ได้แก่ ระบำวีรชัยยักษ์ ระบำวีรชัยลิง ระบำวีรชัยสิบแปดมงกุฎ ระบำกราวชัย ระบำวีรชัยครุฑ ระบำกราววีรสตรี

2.4 ระบำแสดงความสัมพันธ์ระหว่างชาติ คือ ระบำที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาติไทยกับต่างชาติ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2498 เป็นต้นมา ได้มีการจัดรายการแสดงนาฏศิลป์ไทยไปเผยแพร่ในฐานะทูตวัฒนธรรม เพื่อเจริญสัมพันธไมตรีอันดีงามกับต่างประเทศ และแลกเปลี่ยนศิลปะวัฒนธรรม จึงมีระบำมิตรสัมพันธ์ต่างประเทศเกิดขึ้นอีก ได้แก่ ระบำพม่า - ไทยอธิษฐาน (2498) ระบำลาว-ไทยปณิธาน (2500) ระบำจีน-ไทยไมตรี(2519) ระบำมิตรไมตรีญี่ปุ่น-ไทย (2514) ระบำมิตรไมตรีเกาหลี-ไทย (2524)

2.5 ระบำที่ประกอบการแสดงโขน-ละคร เป็นระบำที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่เพื่อใช้ประกอบการแสดงต่าง ๆ เช่น

ระบำนพรัตน์	ประกอบการแสดงละครนอก เรื่องสุวรรณหงส์ ตอนพราหมณ์เล็กพราหมณ์โต
ระบำม่านมงคล	ประกอบการแสดงละครพันทาง เรื่องราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา
ระบำไกรลาศสำเริง	ประกอบการแสดงละครนอก เรื่องมโนห์รา ตอนเลือกคู่
ระบำชุมนุมเผ่าไทย	ประกอบการแสดงละครอิงประวัติศาสตร์ เรื่องอานุภาพแห่งความเสียสละ
ระบำเริงอรุณ	ประกอบการแสดงละครโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอนศึกวิรุณจำบัง

2. รำ

รำ เป็นศิลปะการแสดง โดยผู้แสดงจะเคลื่อนไหวมือ แขน ขา ใบหน้า และลำตัวอย่างสวยงาม ให้เข้ากับจังหวะของเพลงกับดนตรี การรำหากเปรียบเทียบกับระบำ การรำจะมีอิริยาบทที่ดูงดงามกว่าระบำ การใช้ท่ารำดำเนินไปอย่างมีความหมายทั้งสิ้น แม้จะไม่ดำเนินเป็นเรื่องราวเช่นโขน-ละครก็ตาม รำแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

1.รำหน้าพาทย์ การรำตามทำนองเพลงดนตรีปี่พาทย์ที่บรรเลงประกอบการแสดง โขน ละคร ผู้แสดงจะทำท่าทางแสดงความหมายตามความหมายของเพลงหน้าพาทย์ ซึ่งจะชี้บ่งให้ผู้ชมทราบ ฐานะตัวละคร กิริยาอาการ อารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร เพลงหน้าพาทย์ใช้ประกอบการรำแบ่งออกเป็น 7 หมวด (หลวงวิจิตรวาทการ 2479 : 30-33) ดังนี้

1.1 ในจำพวกกิริยาไปมา โดยทั่วไปมีเพลงรำอยู่ 14 เพลง คือ

1.1.1 เสมอ -สำหรับการไปมาเข้าออก โดยกิจธุระตามปกติ

1.1.2 เพลงฉิ่ง	-สำหรับการไปมาอย่างนวยนาฏกรีดกราย เช่น ไปชมสวน หรือไปเที่ยวสนุก
1.1.3 เชิด	-สำหรับการไปมาอย่างรีบร้อน
1.1.4 บาทสกุณี	-สำหรับการไปมาอย่างเป็นพิธีใหญ่หลวง เช่น พิธีลงสรง ใช้เฉพาะพระ
1.1.5 พระยาเดิน	-สำหรับการไปมาของผู้สูงศักดิ์
1.1.6 เชิดฉาน	-สำหรับการติดตามมนุษย์ติดตามสัตว์
1.1.7 รุกร้น	-สำหรับท่าไปมาของพระราม พระลักษณ์
1.1.8 เสมอข้ามสมุทร	-สำหรับการเดินทางข้ามทะเล แม่น้ำ
1.1.9 ชุบ	-สำหรับการไปมาของนางชั้นต่ำ ๆ เช่น นางกำนัล
1.1.10 เหาะ	-สำหรับการไปมาโดยทางอากาศ
1.1.11 โคมเวียน	-ใช้เช่น เดียวกับเหาะ
1.1.12 กลม	-การไปมาของเทวดาหรือผู้ที่สูงกว่าเทวดา เช่น พระอินทร์
1.1.13 เข้าม่าน	- การเข้าไปในม่านหรือเข้าห้อง
1.1.14 แผละ	- การไปมาของสัตว์ เช่น นก

1.2 การยกพลตามธรรมดาใช้ 2 เพลง คือ

1.2.1 กราวนอก	- สำหรับพลมนุษย์หรือพลลิง
1.2.2 กราวใน	- สำหรับพลยักษ์ และใช้สำหรับการมาของยักษ์แม้แต่คนเดียว

1.3 สำหรับความสนุกสนานเบิกบานใจ ตามปกติมีใช้ 6 เพลง คือ

1.3.1 กราวรำ	- สำหรับการเยาะเย้ยสนุกสนาน
1.3.2 สีนวล	- สำหรับความรื่นรมย์อย่างธรรมดา
1.3.3 ฉุยฉาย	- สำหรับความภาคภูมิใจ เมื่อได้แต่งตัวใหม่ หรือเมื่อได้แปลงตัวให้งดงามกว่าเดิม นิยมใช้คู่กับเพลงแม่ศรี
1.3.4 แม่ศรี	- ใช้ทำนองเดียวกับฉุยฉาย
1.3.5 เพลงช้า	- สำหรับความเบิกบานอย่างธรรมดา

1.3.6 เพลงเร็ว -สำหรับความเบิกบานอย่างธรรมดา โดยมากใช้รำต่อจากเพลงช้า หรือจะเริ่มรำเพลงเร็วทีเดียวก็ได้

1.4 สำหรับการสำแดงฤทธิ์เดช ตามปกติใช้อยู่ 6 เพลง คือ

1.4.1 ตระนิมิตร -สำหรับการแปลงตัว หรือชุบคนตายให้ฟื้นหรือแปลงตัวให้คนอื่น

1.4.2 ตระสันนิบาต - ใช้เช่น เดียวกับตระนิมิตร

1.4.3 ชำนาญ - ใช้เช่นเดียวกับตระนิมิตร

1.4.4 ตระบองกัน - ใช้เช่นเดียวกับตระนิมิตร

1.4.5 คุกพาทย์ - สำหรับการมาของผู้ที่มีมหิทธิฤทธิ์

1.4.6 รัว -ใช้ทั่วๆไปในการสำแดงเดช และมักใช้ต่อท้ายเพลงอื่น

1.4.7 รัวสามลา - สำหรับกิริยาโกรธเคือง แผลงฤทธิ์ต่าง ๆ

1.5 สำหรับการต่อสู้ตามปกติใช้ 3 เพลงคือ

1.5.1 เชิดกลอง - สำหรับการต่อสู้โดยทั่วๆไป

1.5.2 เชิดฉิ่ง - สำหรับรำก่อนที่จะทำการสำคัญในการรบ เช่น ก่อนแผลงศร หรือก่อนใช้อาวุธอย่างใด

1.5.3 เชิดนอก - สำหรับการจับ หรือขับไล่

1.6 สำหรับการเล้าโลม แสดงความรัก หรือที่เรียกว่า เข้าพระเข้านาง ตามปกติใช้ 2 เพลง คือ

1.6.1 กล่อม - ใช้แสดงความรัก เกี้ยวพาราสี

1.6.2 โลม - ใช้แสดงความรัก เกี้ยวพาราสี

1.7 เพลงประกอบเบ็ดเตล็ด ได้แก่

เพลงตระนอน - ใช้สำหรับตัวละครทั่วไปนอน

เพลงตระบรรทมไพร -ใช้สำหรับตัวละครสูงศักดิ์พักกลางป่าเช่น พระราม

เพลงโอด - ใช้สำหรับแสดงความเสียใจ ร้องไห้

เพลงทะยอย - ใช้สำหรับแสดงความเสียใจ คร่ำครวญ

เพลงโอดเอม - ใช้สำหรับแสดงความรู้สึกยินดีจนน้ำตาไหล

2. **รำบท** เป็นการร่ายรำของตัวละครซึ่งจะแสดงกิริยาท่าทางตามถ้อยคำในเนื้อเพลง สวนใหญ่มีการรำบทปรากฏในการแสดงโขน ละคร แต่เนื่องจากการรำบางอย่างมีความงดงามเป็นพิเศษ จึงนำมาใช้แสดงโดยเอกเทศ การรำแบ่งได้ตามจำนวนผู้แสดง คือ

2.1 รำเดี่ยว เป็นการร่ายรำเพื่ออวดฝีมือผู้ร่ายรำ การรำเดี่ยวจะมีแทรกอยู่ในการแสดงเป็นเรื่อง หรืออาจเป็นการรำสลับฉาก บางครั้งนิยมนำมาแสดงโดยเอกเทศ เช่น

ฉุยฉายพราหมณ์	ในบทละครเรื่อง พระคเณศร์เสียงา
ฉุยฉายทศกัณฐ์ปลอม	ในบทละครเรื่อง รามเกียรติ์
ฉุยฉายเบญกายแปลง	ในบทละครเรื่อง รามเกียรติ์
ฉุยฉายวันทอง	ในบทละครเรื่อง ขุนช้างขุนแผน
ฉุยฉายฮะเนา	ในบทละครเรื่อง เงาะป่า
ฉุยฉายผีเสื้อสมุทร	ในบทละครเรื่อง พระอภัยมณี
พลายชุมพล	ในบทละครเรื่อง ขุนช้างขุนแผน
มโนห์ราบูชายัญ	ในบทละครเรื่อง มโนห์รา
บุษบาชมศาล	ในบทละครเรื่อง อิเหนา
พระลอลงสวน	ในบทละครเรื่อง พระลอ

2.2 รำคู่ คือ การรำของตัวละคร 2 ตัว เพื่อโชว์ลีลาความสามารถในบทบาทการอวยพร การต่อสู้ การติดตาม การเกี้ยวพาราสี

การอวยพร	เช่น รำประเลง เป็นการรำอวยพรปัดเสนียดจัญไร รำดอกไม้เงินดอกไม้ทอง เป็นการรำเชิดชูพระเกียรติของกษัตริย์
การต่อสู้	เช่น รำกริช ในเรื่องอิเหนา ระหว่างอิเหนากับจรกา รำกระบี่กระบอง การต่อสู้เพื่อโชว์ศิลปะการป้องกันตัวเอง โดยการใช้อาวุธชนิดต่าง ๆ เช่น โลห์ ดั้ง ดาบ กระบอง เป็นต้น รำนารายณ์ปราบนนทุกข์ ในเรื่องรามเกียรติ์
การติดตาม	เช่น พระรามตามกวาง ในเรื่อง รามเกียรติ์ เมขลารามสูร ในเรื่องรามเกียรติ์ หนุมานจับนางเบญกาย ในเรื่อง รามเกียรติ์ หนุมานจับนางสุพรรณมัจฉา ในเรื่อง รามเกียรติ์

	พระลอตามไก่ ในเรื่อง พระลอ
การเกี้ยวพาราสี	เช่น รจนาเสี่ยงมาลัย ในเรื่องสังข์ทอง
	พลายบัวเกี้ยวนางตานี ในเรื่องขุนช้างขุนแผน
	หนุมานเกี้ยวนางวานรินทร์ ในเรื่องรามเกียรติ์

3. ฟ้อนหรือเซิ้ง

ฟ้อนหรือเซิ้ง เป็นการร่ายรำโชว์ความสวยงามเน้นความพร้อมเพรียง ท่าร่ายรำบางท่าแสดงความหมายตามบทร้อง แต่ไม่ดำเนินเป็นเรื่องราว แสดงเป็นหมู่ จัดเป็นการละเล่นพื้นเมืองซึ่งมีลักษณะเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ทางภาคเหนือ ภาคอีสาน เรียกว่า เซิ้ง เช่น

ภาคเหนือ ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ฟ้อนสาวไหม ฟ้อนภูไท ฟ้อนมาลัย

ภาคอีสาน เซิ้งกระติบ เซิ้งสวิง เซิ้งกระหยัง เซิ้งโปงลาง

โอกาสที่ใช้ในการแสดง

ระบำ รำ ฟ้อน เซิ้ง เป็นการแสดงเป็นชุด สามารถนำมาแสดงโดยเอกเทศโดยจัดแสดงได้ 3 ลักษณะ คือ

1. การแสดงเบิกโรง

การแสดงเบิกโรง หมายถึง การแสดงชุดสั้นๆ ก่อนที่จะมีการแสดงเป็นเรื่องราว มักจัดเป็นชุดพิเศษไม่เกี่ยวกับเรื่องที่จะแสดง มีปรากฏมาแต่โบราณ จนเป็นแบบแผนการแสดงอย่างหนึ่ง โดยจัดแสดงเป็นชุดๆ หรือเป็นเรื่องสั้นก็ได้

สมัยอยุธยา มีเบิกโรงประกอบการเล่นหนังใหญ่ เช่น ชุดจับลิงหัวค่ำ หัวล้านชนกันแข่งวัวแข่งเกวียน

สมัยรัชกาลที่ 3 กรมพระราชวังบวรมหาศักดิพลเสพ ทรงนิพนธ์บทเบิกโรงสองกรวรวิก

สมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์บทเบิกโรงชุด รามสูรเมขลา นารายณ์ปราบนนทุก ประเลง และดอกไม้เงินดอกไม้ทอง

สมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติอย่างเคร่งครัดว่า จะต้องมีการแสดงเบิกโรงก่อนการแสดงละครทุกครั้ง แม้ในละครพูดก็ต้องมีเบิกโรงเช่น กัน ทรงพระราชนิพนธ์บทเบิกโรงไว้ 4 ชุด คือ ชุดฤษีเสี่ยงลูก ชุดนรสิงหาวตาร ชุดมหาพลี และชุดคเณศร์เสียงา

การแสดงเบิกโรง จึงเป็นขนบนิยมในการแสดงที่ยึดปฏิบัติสืบเนื่องต่อๆมา วิธี การแสดงนิยมนำ ระบำ ฟ้อน เซิ้ง มาใช้ในการแสดง มีหลักสำคัญ คือ จะใช้เป็นการแสดงเริ่มแรกของรายการแสดงทั้งหมด ชุดที่นิยมนำมาแสดง เช่น ระบำกฤดาภินิหาร รำฉุยฉาย รำเมขลารามสูร รำจับนาง ฟ้อนอวยพร เป็นต้น

2. วิพิธทัศนาหรือการแสดงเบ็ดเตล็ด

วิพิธทัศนาหรือการแสดงเบ็ดเตล็ด ภาษาอังกฤษ เรียกว่า Review คือ การแสดงหลายๆ อย่างแต่ละอย่างเป็นชุดสั้น ๆ จัดนำมาแสดงติดต่อกันไป เมื่อจบชุดหนึ่งก็จะแสดงอีกชุดหนึ่งต่อกันไปเพื่อให้ผู้ชมได้รับอรรถรสหลากหลาย ทั้งนี้ต้องจัดให้พอเหมาะแก่เวลา ลักษณะของวิพิธทัศนานิยมนำ ระบำ รำ ฟ้อน มาจัดแสดงเป็นรายการเริ่มต้น หรือเรียกว่า เป็นเบิกโรง และปิดท้ายรายการด้วยการแสดงเป็นชุดเป็นตอน เช่น โขน ตอนพระรามตามกวาง ละครเรื่องราชาธิราช ตอนสัจจะสมิงนครอินทร์

การแสดงวิพิธทัศนาใช้แสดงในโอกาสต่าง ๆ เพื่อความบันเทิง เช่น งานเผยแพร่วัฒนธรรม งานนิทรรศการ งานรื่นเริงตามเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น

การแสดงเบ็ดเตล็ดของนาฏศิลป์ไทยหรือวิพิธทัศนา คือ การแสดงโขน ละคร ฟ้อน รำที่ได้มีการเลือกคัดตัดตอนมาแสดงอย่างละเล็กละน้อย นำมาแสดงในคราวเดียวกัน เพื่อให้เหมาะแก่กาลเวลาและโอกาส ส่วนมากจะใช้เวลาแสดงราว 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง เป็นอย่างมาก

การจัดแสดงเช่น นี้มีหลักการกว้าง ๆ คือ

- เลือกท่ารำที่มีศิลปะการรำที่สวยงาม
- เครื่องแต่งกายตัวละครงามและแปลกตา
- มีลีลาการแสดงที่สนุกสนาน น่าสนใจ
- ต้องมีทั้งการแสดงเดี่ยวและหมู่
- มีเวลาแสดงที่เหมาะสมพอดี

ชุดการแสดงนาฏศิลป์ไทย ที่ได้รับการคัดเลือกนำมาแสดงมากที่สุดทั้งในประเทศและนอกประเทศ ได้แก่ การแสดงชุดใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

1. **รำไทยมาตรฐาน** มีทั้งเดี่ยวและหมู่ เช่น ฉุยฉายพราหมณ์ มโนห์ราบูชายัญ และฉุยฉายทศกัณฐ์ลงสวน เป็นต้น ที่รำเป็นระบำหมู่ก็ได้แก่ พวกระบำพระ-นางต่าง ๆ เช่น ระบำดาวดึงส์ ระบำกฤดาภินิหาร ระบำเทพบันเทิง เป็นต้น

2. **การแสดงโขนสั้น ๆ** ได้แก่ โขนตอนยกรบ ตามกวาง ถวายลิง สองกรวรวิก หนุมานจับนางสุพรรณมัจฉา หรือนางเบญกาย

การแสดงละครสั้น ๆได้แก่ ตอนพระลอตามไก่ รจนาเสี่ยงพวงมาลัย รถเสนจับม้าพระสุธนเลือกคู่ เป็นต้น

3. **การต่อสู้ด้วยอาวุธต่าง ๆ** เช่น ฟันดาบ พลองกับไม้สั้น ฯลฯ

4. **การแสดงพื้นเมือง** ได้แก่ เต้นกำรำเคียว เหย่อย เถิดเทิง ฯลฯ (ภาคกลาง) **ฟ้อน**แพน ฟ้อนเงี้ยว ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน (ภาคเหนือ) เซิ้งกระหยัง เซิ้งกระติบข้าว เซิ้งบั้งไฟ (ภาคอีสาน) รำซัด โนรา รองเง็ง เพลงบอก หนังตะลุง (ภาคใต้)

ตัวอย่าง การจัดชุดการแสดงเบ็ดเตล็ด (ใช้เวลาประมาณ 30-40 นาที) ได้แก่

1. รำอวยพร
2. สีนวล
3. ฟันดาบ
4. โขน ตอนยกรบ
5. เถิดเทิง

การบรรจุผู้แสดง สำหรับการแสดงหมู่ต้องคำนึงถึงฝีมือ รูปร่างและขนาดของผู้แสดง เพราะการแสดงหมู่ต้องการความพร้อมเพรียงของผู้แสดงเป็นอย่างยิ่ง

3.การแสดงประกอบโขน ละคร

การแสดงประกอบโขน ละคร โดยมีชุดระบำ รำ ฟ้อน สอดแทรกในการแสดง เพื่อช่วยเสริมบทละคร ให้ผู้ชมเกิดความซาบซึ้งหลายรูปแบบ ทั้งยังช่วยในการปรับเปลี่ยนเสริมอารมณ์ไปตามเรื่องราวของโขนละคร เช่น

ระบำพรหมาสตร์	ในเรื่อง รามเกียรติ์
ฟ้อนดวงดอกไม้	ในเรื่อง พญาผานอง
ระบำพม่า-มอญ	ในเรื่อง ราชาธิราช